

GÜNÜMÜZÜN YETİM KALAN KURULUŞLARI: YETİŞTİRME YURTLARI

Davut ELMACI*

Öz

Günümüzde yetiştirme yurtlarında sağlanan bakım şekli çeşitli yönlerden oldukça ağır eleştirilere uğramaktadır. Bu eleştirilerin kaynakları genel olarak kurum bakımının olumsuzluklarına yönelik araştırmalar, koruyucu aile sisteminden beklentiler, yapılan genellemeler, duygusal yaklaşımlar ve sosyal çalışma mesleğindeki gelişmeler olarak sıralanabilir. Yetiştirme yurtlarına yönelen bu eleştirilerin ne kadarının gerçeklere, ne kadarının varsayımlara dayandığının doğru değerlendirilmesi gerekmektedir. Yetiştirme yurtları tüm korunmaya muhtaç çocuklar için olmasa bile bazı çocuklar için faydalı olabilir. Çocukların yaş durumlarına, korunma altına alınma nedenlerine bağlı olarak kurum bakımının bazı çocuklar için sağlayabileceği yararlar ve Türkiye'nin toplumsal yapısı göz ardı edilmemelidir. Uluslararası gelişmeler ve mevzuat gözetilerek Türkiye'ye özgü çözümler üzerinde durulmalıdır.

Anahtar Sözcükler: *Yetiştirme yurtları, kurum bakımı, , korunmaya muhtaç çocuklar.*

Abstract

Care provided in orphanages is criticized heavily. The sources of these criticisms are researches towards negativities of institutional care, expectations from foster care, generalizations, emotional approaches and developments in social work profession. It must be evaluated accurately how much of the criticisms are based on realities and how much on assumptions. Orphanages may be useful for some children even it is not useful for all children. Utilities that the institutional care may provide depending on age situations, reasons of protection and social structure of Turkey should not be underestimated. By taking into consideration the international developments and regulations solutions specific to Turkey should be emphasized.

Keywords: *Orphanages, institutional care, children in need of protection.*

Yazışma Adresi: *Öğretmen, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Gözde Birsöz Çocuk Yuvası, BARTIN – Ankara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı Doktora Öğrencisi, delmaci@gmail.com

GÜNÜMÜZÜN YETİM KALAN KURULUŞLARI: YETİŞTİRME YURTLARI*

Bilindiği gibi tüm çocuklar sağlıklı bir aile ortamında yetişme olanağı bulamayıp bazen kendi aileleri dışındaki ortamlarda yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Yetiştirme yurtları da çeşitli nedenlerle kendi aileleri dışında yaşamak durumunda kalan çocukların bulunduğu kuruluşlardır. Yetiştirme yurtlarında bakım ve yetiştirilmeleri sağlanan çocuklar korunmaya muhtaç çocuklardır. Yetiştirme yurtlarından söz ederken öncelikle korunmaya muhtaç çocuk kavramına değinmek gerekmektedir. Korunmaya muhtaçlık kavramı ise oldukça geniş anlamlıdır.

En geniş anlamıyla, sağlıklı yetişmesi için gerekli koşullar sağlanamayan çocuk korunmaya muhtaçtır. Dar anlamda ise korunmaya muhtaç çocuk denilince, toplum standartlarına göre tehlikede sayılan ve durumuna toplumca el konulması gerekli görülen çocuk anlaşılmaktadır (Koşar, 1992: 43). Çocukların korunmaya muhtaç hâle gelmelerinde ailenin ekonomik koşulları ve demografik özellikleri; anne ve babanın medeni durumları ve hayatta olup olmamaları; anne ve babanın çocuk yetiştirme anlayışı; çocuğa yönelik değerler ve tutumlar; çocuğu kötü yola yönlendirme eğilimleri; aile bireylerinin yaşam tarzları, evlilik dışı ilişkiler gibi unsurlar etkili olabilmektedir (Cılga, 1986: 37-38).

Korunmaya muhtaç çocuk kavramıyla ilgili önemli bir tanım 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanununda yer almaktadır. Bu kanuna göre beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olmak koşuluyla; Ana veya babasız, ana ve babasız çocuklar; ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan çocuklar; ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen çocuklar; ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar korunmaya muhtaçtır (Madde 3). Çocuk Koruma Kanunu ile bu tanımın biraz daha genişletildiği söylenebilir. Çocuk Koruma Kanununa göre bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğun korunmaya ihtiyacı vardır (Madde 3).

Görüldüğü gibi, korunmaya muhtaç çocuk kavramı genel olarak bilinen öksüz-yetim kavramlarından daha kapsamlı olup çok farklı özelliklerdeki, çok farklı

* Bu çalışmada yetiştirme yurdu ifadesi, çocuk yuvalarını da kapsayacak şekilde korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren yatılı kurumlar olarak ele alınmıştır.

sorunlara sahip çocukları da içine almaktadır. Ayrıca risk altındaki çocuk, dezavantajlı çocuk gibi kavramlar da korunmaya muhtaç çocuk kavramı içerisinde düşünülebilir.

Bir çocuğun korunmaya muhtaçlığı tespit edildiğinde bu çocuk durumuna uygun olarak ya aynı nakdi yardımlarla ailesi veya yakınları yanında desteklenmekte ya koruyucu aile yanına yerleştirilmekte ya evlat edindirilmekte ya da yatılı bir sosyal hizmet kuruluşuna (çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi) yerleştirilmektedir. Yetiştirme yurtlarında (ve çocuk yuvalarında) sağlanan bakım şekli genellikle kurum bakımı olarak adlandırılmaktadır. Tomanbay (1999a) kurum bakımını, aralarında kan bağı olmayan korunmaya muhtaç durumdaki çocukların/gençlerin yine kendileriyle kan bağı olmayan görevli, eğitilmiş yetişkinler tarafından bedensel, ruhsal, sosyal sağlıklarının sağlanması amacıyla yönelik olarak bir çatı altında topluca bakılmaları olarak ifade etmektedir.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının tanımları 2828 sayılı SHÇEK Kanununda yapılmıştır. Buna göre çocuk yuvaları, 0–12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Madde 3). Yetiştirme yurtları ise, 13–18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmelerini ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Madde 3). Bu tanımlamalara bakıldığında, çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtlarındaki temel ayrımın yaş gruplarından kaynaklandığı söylenebilir.

Günümüzde korunmaya muhtaç çocuklar için yetiştirme yurtlarında sağlanan bakım şekli çeşitli yönlerden oldukça ağır eleştirilere uğramaktadır. Bu eleştirilerin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin kaynakları genel olarak kurum bakımının olumsuzluklarına yönelik araştırmalar, koruyucu aile sisteminden beklentiler, yapılan genellemeler, duygusal yaklaşımlar ve sosyal çalışma (sosyal hizmet) mesleğindeki gelişmeler olarak sıralanabilir.

Kurum Bakımının Olumsuzluklarına Yönelik Araştırmalar

Yetiştirme yurtlarına olumsuz bakılmasının öncelikli nedenleri arasında kurum bakımı ile ilgili yapılan araştırmaların olduğu söylenebilir. 1940'lı yıllardan beri yapılan çeşitli araştırmalar, çok erken yaşlarda ve uzun süreli olarak kurum bakımında bulunan çocukların zihinsel, sosyal, bedensel ve duygusal açıdan bu

bakım tarzından olumsuz yönde etkilendiğine yönelik bulgular ortaya koymuştur (Erol, 2004: 133). Türkiye’de yapılan çeşitli araştırmalar da kurum bakımının çocukların sağlıklı gelişimleri için uygun olmadığını göstermiştir (Uluğtekin, 1993).

Birçok araştırmada olabileceği gibi, kurum bakımıyla ilgili araştırmalarda da yöntem bakımından bazı sınırlılıklar olabilmektedir. Çocuk araştırmaları profesörlerinden Elkind’in dediği gibi, genel olarak sosyal bilimlerin ve özel olarak da psikolojinin, fizik bilimleriyle aynı şekilde objektif olamayacağını ve kişisel tutumların araştırma bulgularını ve yorumlarını etkilediğinin bilinmesi gerekmektedir (Akt. Onur, 1999: 12). Erol (2004), kurum bakımının olumsuz etkileri genel olarak bilinmekle beraber bu sorunların ne kadarının çocuğun ailesinden, genetik yapısından ya da kurum bakımı öncesinden kaynaklandığı konusunda belirsizlikler olduğunu söylemektedir. McCall (1999), kurum bakımının olumsuzluklarında sıkça referans olarak gösterilen başlıca Bowlby, Goldfarb, Spitz, Hodges ve Tizard gibi yazarlarca yapılan araştırmaları çeşitli yönleriyle tartışmıştır. Bu tartışmada vurgulanan öncelikli nokta araştırmaların yöntemidir. Araştırma sorularının uygunluğu, örneklemelerin seçimi ve büyüklüğü, yapılan karşılaştırmalar ve genellemeler, kurum bakımının olumsuzluğunda sıkça referans olarak gösterilen araştırmaların yeniden değerlendirilmelerini gerektirmektedir.

Benzer sorunlar ülkemizde yapılan araştırmalar için de dile getirilebilir. Yetiştirme yurtlarında, koruyucu ailelerde ve aileleri yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarından tam olarak sağlıklı bilgiler elde etmek zordur. Öncelikle, yetiştirme yurduna gelen çocuk herhangi bir sorunla, bir travmayla yetiştirme yurduna gelmektedir. Yani yetiştirme yurdunun dışında ortaya çıkan bir sorun çocuğun yetiştirme yurduna yerleştirilmesine neden olmaktadır. Böyle çocukların normal olarak ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılmaları yetiştirme yurtlarının duygusal, zihinsel, davranışsal vb. yönlerden olumsuzluklara neden olduklarını iddia etmek için uygun olmayabilir. Yine koruyucu ailelerde kalan çocuklarla yetiştirme yurtlarında kalan çocukları karşılaştırmada da benzer sorunlar bulunmaktadır. Bilindiği gibi, koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocuklar tesadüfi olarak belirlenmemektedir. Koruyucu ailelere çocuklar belirli özelliklere ve şartlara göre yerleştirilmektedir. Yani her korunmaya muhtaç çocuğun koruyucu ailelere yerleştirilmesi eşit olasılıklı değildir. Böylelikle, yetiştirme yurtlarında kalan çocuklarla koruyucu aileler yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarına bakılarak yetiştirme yurtlarının çocukların gelişimleri için sağlıklı yerler olduğunu söylemek doğru olmayabilir.

Diğer yandan özellikle geçmiş yıllarda ülkemizdeki birçok yetiştirme yurdunun başka amaçlarla açılmış binalarda hizmet verdiği görülmektedir. Örneğin, önceki Amasya yetiştirme yurdu garaj olarak kullanılan bir binada, Bartın'daki çocuk yuvası da Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait su-gazoz işletmeleri binasında bu hizmeti yerine getirmeye çalışmıştır. Yani, çocukların gelişimsel özellikleri, eğitsel ihtiyaçları dikkate alınmadan bazı binalar yetiştirme yurdu olarak kullanılmıştır. Zamanında birçok yetiştirme yurdunun kapasite üstü hizmet verdiği de bilinmektedir. Karataş (2007) ise çocukların yaşadıkları fiziksel ortamın onların biyo-psiko-sosyal gelişimlerine uygun olmadığını, fiziksel koşulların iyileştirilmesi için bu doğrultuda gerekli yatırımların zamanında yapılmadığını belirtmektedir.

Her ne kadar genel kanı kurum bakımının olumsuzluğu yönünde olsa da kurum bakımını destekler nitelikte araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, McKenzie (2003) daha önceleri yetiştirme yurtlarında (orphanages) kalmış ileri yaşlardaki kişilerle yaptığı araştırmalarda bunların eğitim, sosyal ve ekonomik olanaklar gibi çeşitli özellikler yönünden, kurum bakımına yönelik olumsuz beklentilerin tersine daha iyi durumda olduklarını saptamıştır. Ayrıca bu kişilerin büyük bir kısmı yetiştirme yurdu deneyimleri ile ilgili olumlu değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Zimmerman (2005) ise Malavi'de yaptığı bir araştırmada, kurumlarda kalan çocukların barınma, sağlık, beslenme, giyim, öğrenim gibi olanaklar yönünden koruyucu aile evlerinde (foster homes) kalan çocuklara nazaran daha iyi durumda olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca bu araştırmada yetiştirme yurtlarının bakım sağlamada daha etkin oldukları kararına varılmıştır. Kocacık'ın (1984) yaptığı bir araştırmanın değerlendirilmesinde de Sivas kız ve erkek yetiştirme yurdunun, yeterli olmasa bile ülke koşulları çerçevesinde değerlendirildiğinde iyi hizmet veren bir kurum olarak kabul edilebileceği söylenmektedir. Wolff ve Fesseha (1998) tarafından yapılan bir araştırma, çalışanların kararlara katıldığı, çocukların özgüvenlerinin desteklendiği yetiştirme yurtlarında, kararların yönetici tarafından alındığı, günlük işleyişin kesin kurullarla belirlendiği ve çalışanlarla çocuklar arasında sıcak etkileşimlerin olmadığı yetiştirme yurtlarına göre çocukların daha az duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadığını göstermiştir. Bazı araştırmalar ise istikrarlı bir yaşam ortamı sağlayan destekleyici yatılı eğitim şekillerinin korunma ihtiyacı olan gençler için yararlı sonuçlar ortaya koyabileceğini göstermiştir (Jones ve Lansdverk, 2006).

Elbette ki kurum bakımını destekler nitelikteki araştırmalar da çeşitli yönleriyle eleştirilebilir. Bu araştırmaların da çeşitli sınırlılıkları, kabul ettikleri bazı varsayımlar bulunabilir. Bu araştırmaların da farklı toplumlarda, farklı kültürlerde

yapıldığı ve genellemelerin doğru olamayacağı ileri sürülebilir. Ancak, kurum bakımına yönelik araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, herhangi bir bakım şeklini olduğu gibi kabul etmenin ya da tümüyle reddetmenin doğru bir yaklaşım olmadığı söylenebilir.

Koruyucu Aile Sisteminden Beklentiler

Kurum bakımın olumsuzluklarının yaygın olarak kabul edilmesiyle birlikte bu hizmet türüne alternatif seçenekler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu alternatif hizmet türlerinden birisi de koruyucu aile uygulamasıdır. Koruyucu aile hizmeti, çeşitli nedenlerle öz aileleri yanında bakılamayan çocukların, kısa veya uzun süreli olarak bakımlarını üstlenen aile ya da kişilerin yanında, devlet denetiminde yetiştirilmeleridir. Bu hizmeti veren aile ya da kişilere de “Koruyucu Aile” denilmektedir (SHÇEK, 2008: 15).

Ülkemizde profesyonel olarak koruyucu aile hizmetinin henüz yaygınlaşmadığı söylenebilir. Profesyonel koruyucu aile hizmeti, çocuğun öz ailesinin belirli bir sorununun çözümüne kadar geçici bir önlem olarak, bu hizmette sınanmış ve genellikle ruhsatlandırılmış bir ailenin yanında bakım altında tutulması biçimindedir (Başbakanlık, 2005: 31). Profesyonel koruyucu aile hizmetinde aileler koruyucu ailelikle ilgili belli eğitimler alarak koruyucu ailelik için yetiştirilmektedir. Yani profesyonel koruyucu ailelikte bu iş adeta bir meslek olmaktadır. Ülkemizdeki uygulamalarda ise çocuğun öz ana babası, vasisi dışında Türkiye’de ikamet eden, evli veya bekâr, çocuklu ya da çocuksuz tüm okur-yazar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları koruyucu aile olmak üzere başvurabilmektedirler. Ülkemizdeki uygulamaların koruyucu aileliğin en doğal, en temiz hâli olduğu söylenebilir. Çünkü bu ailelerin bazıları ücretsiz, bazıları da çok düşük bir ücret karşılığında çocukların bir aile ortamında yetişmelerini sağlamaktadırlar. Bu uygulamaların herhangi bir maddî çıkar ön planda olmayıp çocuk sevgisi temelli olduğu söylenebilir.

Koruyucu aile hizmeti korunmaya muhtaç çocuklar için oldukça önemli bir fırsattır. Ancak bu fırsatın sadece koruyucu ailelere yerleştirilebilecek çocuklar için geçerli olduğu söylenebilir. Her çocuğun her zaman için bir koruyucu aileye yerleştirilmesi mümkün olmayabilir. Ayrıca çocukların korunma altına alınma nedenlerinin zamanla değişime uğradığı da söylenebilir. Bu yüzden her zaman için, her aile her çocuğu almak da istemeyebilir. Örneğin, Kesen ve Deniz (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, 1996–2004 yılları arasında boşanma, terk, ekonomik yetersizlik ve diğer nedenlerle (ebeveynlerinden birinin ya da her ikisinin

engelli olması, cezaevine girmeleri, yurt dışında olmaları, töre ve doğal afetler gibi) yetiştirme yurtlarına gelen çocukların sayılarında artma olduğu görülmüştür. Anne ve/veya babanın ölümü nedeniyle gelenlerin sayıları ise belirtilen yıllar arasında çok fazla bir değişim göstermemiştir (Kesen ve Deniz, 2005). Çocukların korunma altına alınma nedenlerinde meydana gelen değişimler koruyucu ailelere yerleştirilecek çocuk oranlarını etkileyebilir.

Diğer yandan, gelişmiş ülkelerde bile kurum bakımına alternatif olarak geliştirilmeye çalışılan koruyucu aile sisteminde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sistemde, çocukların sistemden ayrılana kadar çok sayıda yer değiştirmeleri, koruyucu aileler yanında da ciddi ihmal ve istismar olaylarının yaşanması, bazı ailelerin sırf devletten para almak için çocuk almaları, potansiyel koruyucu aile sayısındaki azalmalar ve çocukların kendi ailelerine döndürülmelerinin istenildiği şekilde sağlanamaması gibi sorunlar yaşanabilmektedir (Elmacı, 2007: 61).

Ayrıca bu çocukların genel nüfusa göre okul başarılarının ve okul devamlarının daha düşük olabildiğinden söz edilmektedir. Bazen bir yerden diğerine sürekli yer değiştirmeleri, bu çocukları yeni okullar, yeni sınıflar, yeni müfredat ve yeni kurallarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Düşük akademik başarının ilerde bu çocukların suça yönelmelerine neden olabildiği söylenmektedir (Christian, 2003). Çeşitli araştırmalar çocukların çoğunun yeterli eğitim ve yaşam becerilerinden yoksun olarak koruyucu aile sisteminden yetişkin hayatına atıldığını göstermekte olup, kurum bakımında olduğu varsayılan sorunların koruyucu aile sistemiyle çözüldüğünü söylemek de zordur (Jones ve Lansdverk, 2006:1153). Ayrıca koruyucu ailelerde boşanma, iş durumu, hastalık, ölüm, yeni çocuk doğması gibi nedenlerden kaynaklanan sıkıntılar da yaşanabilir (Moriarty, 1999: 41).

Diğer yandan, koruyucu aile uygulamaları ile Türkiye'ye özgü başka sorunlar da ortaya çıkabilir. Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin, geçici olmaktan çok kalıcı bir yerleştirme olarak anlaşıldığı, dolayısıyla, evlat edindirmeden bir önceki basamak ya da koşulları evlat edinmeye uygun olmayan ailelerin bu taleplerini karşılamalarının bir yöntemi olarak görüldüğü belirtilmektedir (Başbakanlık, 2005). Koruyucu aile hizmeti veren ailelerin, yanlarına yerleştirilen çocuğa evlat edinilmiş ya da evlat edinilecek bir çocuk gibi sahip çıkmaları, çocukların öz aileleriyle yeniden bütünleştirilmesi seçeneğini zorlaştırılmaktadır (Başbakanlık, 2005). Bu durumla ilgili olarak, koruyucu aile yanına yerleştirilen küçük bir çocuğun evlat edinilmek üzere başka bir aileye verilmek istenmesi ve koruyucu ailenin buna karşı çıkmasıyla hangi durumun çocuğun yüksek yararına olduğu ile ilgili çeşitli

tartışmalar yaşanmıştır (Babahan, 2008). Ayrıca, koruyucu aile uygulamaları yaygınlaştırılsa bile bunu standartlara uygun bir şekilde sürdürecekle elemanların yeterliliği sorunu bulunmaktadır (Karataş, 2007).

Görüldüğü gibi, yetiştirme yurtlarında ortaya çıkan sorunlar koruyucu aile sisteminde de yaşanabilmektedir. Yani, koruyucu aile uygulamalarının korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sorunları ortadan kaldıracaklarının bir garantisi bulunmamaktadır. Koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasıyla bugün yetiştirme yurtlarından kaynaklandığı varsayılan sorunların benzerleri ileride koruyucu aile sisteminde de ortaya çıkabilir.

Yapılan Genellemeler

Yapılan bazı genellemelerin de yetiştirme yurtlarına olumsuz bakılmasında önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Örneğin, “*En yoksul aile bile ailesizlikten iyidir.*”, “*Bir çocuğun en iyi büyüyip gelişebileceği yer bir aile ortamıdır.*” gibi ifadeler tüm çocuklar için geçerli olmaktan öte bir beklentiyi, bir özlemi yansıtırabilir.

Karataş (2007), son yıllarda, kurum bakımında yer alan çocukları ailesi yanına döndürmek amacıyla yoğun bir çaba harcadığını söylemektedir. Ancak bu uygulamalarda, ailelerin koşullarının uygun olup olmadığına bakılmadığı, çocuğun korunma altına alınma nedenlerinin ve bu nedenlerin devam edip etmediğinin iyi irdelenmediği, aileye belirli bir miktar parasal destek sağlanarak çocuğu yanına almaya zorlandığı yönünde ciddi eleştiriler de bulunmaktadır. Çoban’ın (2006) belirttiği gibi, yoksulluk sadece ailenin parası olmaması anlamına gelmeyip pek çok yoksunluğun da kaynağı olabilmektedir. Yani yoksul bir aileye parasal yardımda bulunulması çocukların sağlıklı gelişimlerine her zaman katkıda bulunmayabilir. Çünkü para yardımıyla bir ailedeki ilişkileri, çocuklara yaklaşım biçimlerini değiştirmek güçtür. Daha önce de belirtildiği gibi, yetiştirme yurtlarına gelen çocuklar herhangi bir aile çevresinden buralara gelmektedir. Yani aile tarafında sorunların olması çocuğun korunma altına alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. “*Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleterek yer*” diye bir söz vardır. Bu yüzden, kendi ailesinde ciddi ihmal, istismar olayları yaşamış bir çocuk ne kadar iyi bir aile de olsa bir başka ailenin yanında mutlu, sağlıklı bir şekilde yaşayamayabilir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından da yapılan bazı genellemelere bakıldığında, sorunların çözümü için hareket noktasının ülkemiz olmadığı söylenebilir. Yani diğer ülkelerdeki uygulamalara göre

ülkemizdeki sorunlar genel bir yaklaşımla değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, SHÇEK 2007 Yılı Faaliyet Raporu'nda şu ifadeler bulunmaktadır:

Kurum bakımının çocuk üzerindeki etkilerine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde de bu bakım türünün sadece pahalı olmadığı, çocuğun gelişimini bazı yönlerden eksik tamamlamasına da yol açtığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tüm dünya da korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli Koruyucu Aile bakımındır (SHÇEK, 2008: 15).

Burada “*tüm dünya*” ifadesiyle kastedilen büyük ihtimalle gelişmiş ülkelerdir. Kurum bakımının çocuklar için zararlı olduğu ve bundan sakınılması gerektiği her zaman tüm dünya ülkeleri için tutarlı bir genelleme değildir (Wolff ve Fessaha, 1998). Oysa her ülkenin, her toplumun kendisine özgü sorunları ve sorunlara yaklaşım biçimleri olabilir. Tomanbay'ın (1999b: 96) belirttiği gibi, bir ülkenin sorunlarının çözümü için doğru olan bilgiler, benzer sorunu yaşayan farklı kültüre sahip başka bir ülkedeki sorunların çözümü için uygun ve doğru olmayabilir. Örneğin, Ekşi'nin (2004: 19) belirttiğine göre Japon kültüründe kan bağı oldukça önemlidir ve çocuklar için koruyucu aile sistemi öncelik taşımamaktadır. Türkiye'de de toplumun sosyo-kültürel yapısından dolayı, koruyucu aile sisteminin yaygınlaştırılmadığı belirtilmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2005). Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuk koruma alanında yaşanan sıkıntılar yetiştirme yurtlarının (orphanages)** yeniden geliştirilmelerini gündeme getirmiştir (Lough ve Panos, 2003). Çocukların korunmalarına yönelik mevcut sorunlara çözüm olarak yetiştirme yurtları'nın yeniden kurulması fikirleri “*Rethinking Orphanages for the 21st Century- 21. Yüzyıl İçin Yetiştirme Yurtlarını Yeniden Düşünmek*” adlı kaynakta eğitsel, yönetsel, ekonomik, politik vb. boyutlarıyla ayrıntılı bir şekilde ele alınıp tartışılmıştır (McKenzie, 1999).

Diğer yandan, çocukların korunmasına yönelik sözleşmeli okullar (charter schools) gibi bazı yatılı okullara olan ilginin arttığı görülmektedir. Uzun vadede düşünüldüğünde bu okulların uygun maliyetli olabileceği, yatılı okulların herkes ve tüm problemler için bir çözüm olmadığı ancak, dezavantajlı gençler için güvenli ve planlı bir çevre, iyi bir eğitim ve bir aile havası sağlayabileceği ifade edilmektedir (Goldsmith, Devlin, Frame ve Gotgart, 1999). Risk altındaki çocukların eğitimine yönelik Amerika'da, bazıları yatılı olan çeşitli alternatif okul uygulamaları da bulunmaktadır (Aydın, 2006). İngiltere'de de korunma ihtiyacı olan çocuklar için

** ABD'de kurum bakımı hizmeti veren yerler doğrudan “orphanage” adından ziyade yatılı okul, sözleşmeli okul, akademi, çocuk köyü gibi adlar almaktadır.

bazı özel yatılı okul planlarından söz edilmektedir. Yatılı okul bakımının koruyucu aile sistemine göre daha ucuz olacağı belirtilmektedir (Curtis, 2003).

Görüldüğü gibi, koruyucu aile bakımının tüm dünyada en çok tercih edilen bakım şekli olduğunu iddia etmek doğru olmayabilir. Böyle bir iddiada bulunmak en azından üçüncü dünya ülkelerini görmezlikten gelmek demektir. Ayrıca koruyucu aile sisteminde de çeşitli sorunlar olabildiği içindir ki farklı çözüm yolları tartışılmaktadır. Türkiye için koruyucu aile bakımının kurum bakımından daha ucuz olduğunu söylemenin ise henüz erken olduğu söylenebilir. Çünkü profesyonel koruyucu aile hizmeti henüz yaygınlaşmamıştır ve bugünkü örneklere bakılarak yapılan karşılaştırmalar doğru olmayabilir.

Bazı sorunların sanki batı ülkelerinde olmayıp Türkiye’de yaşandığı genellemelerinden de kurtulmak gerekmektedir. SHÇEK’in önceki genel müdürlerinden olan İlik (2002), Türkiye’nin yaptıklarını anlatmada ve iyi örneklerini sürdürmede başarılı olamadığını ve olumsuzlukların daha çok anlatıldığını söylemektedir. Bununla ilgili olarak İlik (2002: 90) bir Avrupa ülkesine yaptıkları seyahatte bir hafta boyunca soğukta sokaklarda yatanları gördüklerini, “Sizde sokak çocukları sorunu ya da sizde evsizler sorunu var mı?” sorusunun yanıtını ilk günlerde alamadıklarını, son gün güneşlenmek için mi yatıyorlar soğukta diye sorduktan sonra orda da böyle sorunlar olduğunu konuşabilmeye başladıklarını söylemektedir.

Gelişmiş ülkelerde de her şey kusursuz değildir. Ekşi’nin (2004: 12) aktardıklarına göre, 1618’den itibaren 1967’ye kadar, İngiltere’nin öksüzler yurtlarına bırakılmış çocukların çoğu zorla göç programı uygulanarak nereye gittiklerini bilmeden Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkelere gönderilmiştir. Yine basında yer alan haberlere göre öz ailesi dışında korunması için bir başka ailenin yanına yerleştirilen çocuklar burada çok ağır işkenceler görmüşlerdir (Wilson, 2007). Amerika Birleşik Devletleri’nde de koruma altındaki çocukların eğitim alanında oldukça büyük sorunlarının olduğu, bu çocukların genel nüfusa göre daha az devam, daha düşük akademik başarı gösterdikleri, davranış ve disiplin sorunlarının daha fazla olduğu, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin bu çocukların yeterince farkında olmadıkları bildirilmektedir (Vera Institute of Justice, 2004). Yani korunmaya muhtaç çocuk sorunları sadece Türkiye’de yaşanmayıp çeşitli şekillerde batı ülkelerinde de ortaya çıkmaktadır.

Yine yapılan bazı genel yaklaşımlarla çeşitli ihmal ve istismar olayları sanki yetiştirme yurtlarına özgüymüş gibi yansıtılmaktadır. Örneğin Aktaş (2007), son

dönemlerde kurumlarda yaşanan ihmal ve istismar haberlerinin artmasının, kurum bakımının da çocukları korumada yetersiz olduğunu gösterdiğini söylemektedir. Oysa çocuklar kendi öz aileleri yanında da ciddi düzeyde ihmal ve istismar durumlarıyla karşılaşmaktadırlar (Karataş, 2007). Bazı araştırmalar da her sosyo-ekonomik düzeyde ailelerin çoğu tarafından çocuklara bedensel cezalar verildiğini göstermektedir (Bilgin, 2008). Çoğu zaman gazetelerde, televizyonlarda yetiştirme yurdu dışında ailelerde de çocuklara yönelik çok sayıda ihmal ve istismar olayının yer aldığı görülebilir. Hatta normal olarak bir şehir merkezinde dolaşırken bile çocuklara yönelik birçok ihmal ve istismar olaylarına rastlamanın mümkün olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, çocuklar için toplu bakım modeli başlı başına bir sorun olmuş olsaydı, yetiştirme yurtları dışında çocukların toplu olarak bulunduğu yerlerin de ağır şekilde eleştirilere uğraması gerekirdi. Bilindiği gibi, Türkiye’de birçok özel ve resmi yatılı okul bulunmaktadır. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar alanında önemli bir yeri olan Darüşşafaka Cemiyeti, babasız ve maddi olanakları yetersiz çocuklara yıllardır yatılı eğitim vermektedir. Bu tür yatılı eğitim kurumlarından çeşitli alanlarda oldukça başarılı insanların yetiştiğini söylemek de mümkündür. Diğer yandan SHÇEK tarafından bazı çocukların yatılı okullara yönlendirildiği de söylenebilir. Nitekim yatılı bölge ilköğretim okullarının SHÇEK gibi çalıştığı söylenmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2005). Devletin sadece korunmaya muhtaç çocukları değil, tüm çocukları koruması gerektiği düşünülürse, yetiştirme yurtları dışındaki yatılı bakım şekillerinin de tartışılması gerekmektedir.

Duygusal Yaklaşımlar

Toplumun korunmaya muhtaç çocuklara karşı oldukça hassas olduğu söylenebilir. Özellikle öksüz, yetim, kimsesiz gibi kavramlarla korunmaya muhtaç çocuklara duygusal olarak yaklaşmak bazı hatalara neden olabilmektedir. Toplumun bu hassas yaklaşımlarına bağlı olarak öksüzlük ve yetimlik imgeleri çeşitli edebî eserlerde ve filmlerde sıkça kullanılmaktadır. Bu durumun, insanların korunmaya muhtaç çocuklara ve yetiştirme yurtlarına bakış açılarını etkilediği söylenebilir. Örneğin, bir çalışmada Türk sinemasındaki öksüz-yetim çocukların ele alınışı şöyle ifade edilmektedir:

Toplum onları öylesine yönlendirir, [kader] onların başlarına öylesi işler gelir ki, izleyiciye ancak, yetim ve öksüz çocuklar adına acımak düşer. Melodramların temel yapıtaşı haline gelen bu imgeler, çok uzun bir dönem boyunca sinema

severlerin karşısına çıkmış ve onlara gözyaşı döktürmüştür. ... Öksüz ve yetim çocukları konu olarak alan filmlerdeki temel çatışma, kimsesizlik, sahipsizlik ve varlıktır. Öksüz ve yetim olma durumu genelde parasız kalmayı, varsa anne ya da babanın ilgisizliğini hatta sevgisizliğini, sonuçta kötü niyetli insanların tuzaklarına düşmeyi, kanunsuzluğu da beraberinde getirmektedir (Öcel, 2003: 428).

Ancak, filmlerde geçen olaylar gerçek toplum yaşamıyla bağdaşmamaktadır (Öcel, 2003: 451). Yani filmlerde işlenen konuların abartılı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde çeşitli romanlarda da öksüzlük, yetimlik ve kimsesizliğin hep olumsuzluklarla beraber ele alındığı görülmektedir. Örneğin, Charles Dickens'ın "*Oliver Twist*" romanında yetimhane açlık ve acının yaşandığı bir yer olarak işlenmiş ve yetimhane dışında da acılar çocuğun peşini bırakmamıştır. Türk edebiyatında da Kemalettin Tuğcu gibi bazı yazarlar tarafından öksüz-yetim çocuklar acılarla, zulümlerle dolu bir yaşam içinde ele alınmıştır.

Filmlerde ve edebî eserlerde öksüz-yetim çocukların bu şekilde ele alınmış tarzlarının, insanların yetiştirme yurtlarındaki çocuklara daha çok acıma duygularıyla yaklaşmalarına neden olduğu söylenebilir. Çünkü ülkemizdeki korunmaya muhtaç çocuklara hizmet verilen yerlerin başında yetiştirme yurtları (ve çocuk yuvaları) gelmektedir. Dolayısıyla korunmaya muhtaç çocukların hep olumsuzluklarla birlikte düşünülmesinin yansımaları da yetiştirme yurtlarına olmaktadır. Diğer yandan çocukların korunma altına alınma nedenlerine bakıldığında, yetiştirme yurtlarında toplum tarafından algılandığı gibi tamamen kimsesiz çocukların kaldığı da söylenemez (Başbakanlık, 2005). Günümüzde yetiştirme yurtlarında kalan çocukların öksüzlük, yetimlik ve kimsesizlik özelliklerinden çok, korunmaya muhtaçlık ve korunmaya ihtiyacı olma özelliklerinin öne çıktığı söylenebilir.

Toplumun korunmaya muhtaç çocuklara olan bu hassas duygularının basın yayın organları tarafından da kullanıldığı söylenebilir. Örneğin, bir İngiliz düşesinin Türkiye'de SHÇEK'e bağlı rehabilitasyon merkezlerinde çektiği gizli görüntülerden sonra bazı basın organları Ankara'daki Saray Rehabilitasyon Merkezini terk edilmiş çocukların kaldığı bir yetimhane gibi yansıtmışlardır. Oysa bu kuruluş bir yetimhane değil, çocuk, genç ve yetişkin engelli bireylere hizmet veren bir rehabilitasyon merkezidir. Kaldı ki ülkemizde kuruluşların isimlendirilmesinde yetimhane kavramı kullanılmamaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik acıma duygularının oluşmasında Çocuk Esirgeme Kurumunun da etkileri olabilir. Bilindiği gibi, SHÇEK kurulmadan

önce korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler yerel yönetimlerin, Sağlık Bakanlığının (0–6 yaş çocuklar), Milli Eğitim Bakanlığının (7–18 yaş çocuklar) ve sivil toplum ayağı olarak da Çocuk Esirgeme Kurumunun etkili olduğu karma bir yapı içerisinde verilmeye çalışılmıştır (Elmacı, 2007: 47). Bir sivil toplum örgütü olarak Çocuk Esirgeme Kurumu da daha fazla destek sağlayabilmek için halkı duygusal olarak etkilemiş olabilir.

Sosyal Çalışma (Sosyal Hizmet) Mesleğindeki Gelişmeler

Bazı ülkelerde, sosyal çalışma (social work) mesleğindeki gelişmelerin kurum bakımına yönelik bakış açılarını etkilediği ve yetiştirme yurtlarının sayılarının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir (Minnesota Department of Human Services, 1995; Boudreaux ve Boudreaux, 1999; Lough ve Panos, 2003; O’Sullivan ve McMahon, 2006). Sosyal çalışma mesleğindeki gelişmelerle beraber korunma ihtiyacı olan çocuklar için koruyucu aile sistemi, sosyal çalışmacılar (social workers) tarafından daha iyi bir yol olarak benimsenmeye başlanmıştır. Bunda koruyucu aile evlerindeki her çocuğun bir sosyal çalışmacı tarafından izlenmesinin gerekliliği, kamu kaynaklarında söz sahibi olma, mesleki statü ve gelir gibi nedenlerin de etkilerinin bulunduğu söylenmektedir (Boudreaux ve Boudreaux, 1999). Nitekim İsveç’te de sosyal çalışmacıların ve koruyucu ailelerin, çoğunlukla kendi ekonomik olanakları için çocukların öz ailelerinden alınmalarını destekledikleri söylenmektedir (Westerberg, 1999).

Türkiye’de de sosyal çalışmacıların/sosyal hizmet uzmanlarının korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin şekillenmesinde önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Acar (2005: 63) 1960’lı yıllarda Türkiye’de sosyal çalışma/sosyal hizmet eğitiminin başlamasının, o zamanlar bir sivil toplum örgütü olan, Çocuk Esirgeme Kurumunu ve ilerleyen yıllardaki çocukların korunmasına yönelik örgütlenmeleri etkilediğini belirtmektedir. 1960’lı ve 1970’li yıllarda sosyal hizmet/sosyal çalışma bilim ve meslek çevresinde tek bir konu hakim olup, sosyal çalışmacılar/sosyal hizmet uzmanları ve konuyla ilgili akademisyenler enerjilerinin büyük bir kısmını yeni bir sosyal hizmet kurumu kurulması için harcamışlardır (Acar, 2005: 64). Elmacı (2007: 50) da sosyal hizmet/sosyal çalışma eğitimindeki gelişmelerin korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin yönünde değişmelere neden olduğunu söylemektedir.

Sosyal çalışma mesleğindeki gelişmeler Türkiye’de yetiştirme yurtlarına olumsuz bakılmasını etkilemiş olabilir. Çünkü sosyal çalışmacılar arasında, belki de

daha çok uluslararası yayınların etkisiyle, kurum bakımı aleyhine ve koruyucu aileliğin geliştirilmesi yönünde bir eğilim olduğu söylenebilir. Örneğin, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin (SHUDER) bir şubesi tarafından yapılan açıklamada, kurum bakımı hizmetlerinin kademe kademe düşürülerek profesyonel koruyucu aile hizmetlerinin özendirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği söylenmektedir (SHUDER Mersin Şubesi, 2008). Karataş (2007) ise çocukların aile yanında bakımlarının temel bir politika olarak benimsenmesini, koruyucu aileliğin yaygınlaştırılmasını ve profesyonel olarak ele alınması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca sosyal çalışmacılar, sosyal hizmetler dışındaki çevrelerde de yetiştirme yurtlarına bakış açılarını etkilemiş olabilirler.

Sonuç

Yetiştirme yurtları elbette mükemmel yerler değildir. Elbette ki yetiştirme yurtlarında yaşanan sorunlar inkâr edilemez. Ancak, tüm korunmaya muhtaç çocuklar için olmasa bile bazı çocuklar yönünden bu kuruluşlar çeşitli yararlar sağlayabilir. Yetiştirme yurtları bazı korunmaya muhtaç çocukların her şeyleri olmasa da çok şeyleri olabilir. Bu yüzden, çocukları korumak adına yetiştirme yurtlarına ağır eleştirilerde bulunmak her zaman doğru olmayabilir. Yetiştirme yurtlarına yönelen eleştirilerin ne kadarının gerçeklere, ne kadarının varsayımlara dayandığının doğru değerlendirilmesi gerekmektedir. Aslında en şiddetli şekilde eleştirenlerin bile son çare olarak yetiştirme yurtlarını kabul ettikleri söylenebilir. Böyle bir durumda da hiç olmazsa son çare olarak bile olsa, oralarda kalmak durumunda olan çocukları incitmek adına kurum bakımını eleştirirken daha dikkatli olunması gerekmektedir.

Çocukların bir aile ortamında bakımları desteklenmeli ancak bunu sağlamanın aracı olarak yetiştirme yurtlarındaki olumsuzluklar öne çıkarılmamalıdır. Çocukların yaş durumlarına, korunma altına alınma nedenlerine bağlı olarak kurum bakımının bazı çocuklar için sağlayabileceği yararlar görmezlikten gelinmemelidir. Herkesin istediği bir çocuğun öncelikle öz ailesi yanında ya da başka bir aile ortamında yetişmesidir. Ancak insanların ve toplumların yaşamlarındaki bazı gerçekler bunun sağlanmasının her zaman olanaklı olmadığını göstermektedir. Bu yüzden, “*her ne şartla olursa olsun kurum bakımından vazgeçilmeli ve aile yanında bakım desteklenmeli*” gibi katı yaklaşımlarda bulunmamak gerekmektedir. Öte yandan, bir aile yanına yerleştirilebilecek çocuklar için koruyucu ailelik desteklenmeli, yaygınlaştırılmaya çalışılmalı ancak bu konuda topluma zorlama

yapılmamalıdır. Koruyucu ailelik tüm korunmaya muhtaç çocuklar için öncelikli bir seçenek olarak ele alınmamalı, koruyucu aileliğin meslek haline getirilmesinin birçok önemli sorun ortaya çıkarabileceği unutulmamalıdır.

Korunmaya muhtaç çocuklar değerlendirilirken ölçütlerin ne olması gerektiği iyi belirlenmeli, hizmetin yürütülmesinde yer alan çalışanların davranışlarının ve ilgili mevzuatın kurum bakımını etkilediği bilinmelidir. Korunmaya muhtaç çocukların toplum ve basın yayın organları tarafından doğru tanınmasına yardımcı olunmalı, korunmaya muhtaçlığın duygusal olarak istismar edilmesinin önüne geçilmelidir. Uluslararası gelişmeler ve mevzuat gözetilerek Türkiye'ye özgü çözümler üzerinde durulmalıdır. Türkiye'nin toplumsal yapısı göz ardı edilmemeli, sadece olumsuzluklara vurgu yapılmamalı, iyi örnekler olduğu da hesaba katılmalıdır. Çocukların korunması ile ilgili Türkiye'ye özgü farklı boyutlarda kapsamlı araştırmaların yapılması sorunların çözümüne biraz daha yardımcı olabilir. Yetiştirme yurtlarında kalmış kimselerin yetişkinlik durumlarının araştırılması da kurum bakımının doğru değerlendirilmesine katkı sağlayabilir. Yetiştirme yurtlarının doğru değerlendirilmelerine yardımcı olabilecek bir diğer nokta da buraların çocukların gelişimsel ve eğitsel ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmeleridir.

Kaynaklar

- Acar, H. (2005). *Cumhuriyet'in çocuk refahı politikasını yapılandıran bir sivil toplum örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını.
- Aktaş, A.M. (2007). Aile içi şiddet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 43, 151-158.
- Aydın, İ. (2006). *Alternatif okullar* (İkinci baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Babahan, E. (2008, 11, 13). Kurallar bir çocuktan daha önemli değil. *Sabah Gazetesi*.
- Başbakanlık. (2005). *SHÇEK çocuk koruma sisteminin değerlendirilmesi nihai rapor* (Yönetici özeti). İnternette 19 Şubat 2007'de elde edilmiştir: <http://www.shcek.gov.tr/Arastirmalar/cocuk.doc>
- Bilgin, A. (2008). Aile içi bedensel cezaya ilişkin bir çalışma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (31), 29-50.

- Boudreaux, K.C. ve Boudreaux, D.J. (1999). Social security, social workers, and the care of dependent children. In R. B. McKenzie (Ed.), *Rethinking Orphanages For The 21st Century*. California: Sage Publications.
- Christian, S. (2003). Educating children in foster care. *National Conference of State Legislatures, Children's Policy Initiative*, December 2003. İnternette 07 Ekim 2006'da elde edilmiştir: <http://www.ncsl.org/programs/cyf/cpieducate.pdf>
- Cılga, İ. (1986). Korunmaya muhtaçlık olgusunun sosyolojik analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 31-45.
- Curtis, P. (2003). Boarding school plans for children in care. *Guardian*, June 13. İnternette 30 Ekim 2008'de alınmıştır: <http://www.guardian.co.uk/education/2003/jun/13/schools.uk3>
- Çoban, A.İ. (2006). Yoksulluğun aile sistemi üzerine etkileri ve yoksul ailelere ilişkin sosyal hizmet müdahalesi. İçinde: Ü. Onat (Yayına hazırlayan), *Sosyal Hizmet Sempozyumu'2003: Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler- II*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Çocuk Koruma Kanunu*, RG: 15.07.2005, 25876.
- Ekşi, A. (2004). Koruma altında çocuklar: Dünyada beş kıt'anın çeşitli ülkelerinden örnekler. İçinde: R. Uslu (Yayına hazırlayan), *Koruma Altındaki Çocuklar*. Ankara: A.Ü. Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Elmacı, D. (2007). *Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının yerinden yönetim birimlerine devrine ilişkin çalışanların görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erol, N. (2004). Yuva ve yetiştirme yurtları sorunun mu yoksa çözümün mü parçası? İçinde: R. Uslu (Yayına hazırlayan). *Koruma Altındaki Çocuklar*. Ankara: A.Ü. Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Goldsmith, H., Devlin, J., Frame, C.F. ve Gotgart, E.J. (1999). Rethinking 'orphanages' for the 21st century: residential schools as an option for at-risk children and youth, *American Youth Policy Forum, January 29*. İnternette 11 Eylül 2008'de elde edilmiştir: <http://www.aypf.org/forumbriefs/1999/fb012999.htm>

- İçişleri Bakanlığı. (2005). *Sokak çocuklarına ilişkin hizmetleri geliştirme ve yeniden yapılandırma projesi*. İnternette 24 Şubat 2007'de elde edilmiştir: <http://birimweb.icisleri.gov.tr/strateji/rapor/%C7ocuk%20Rapor.doc>
- İlik, B. (2002). Türkiye'de sosyal hizmet uygulamaları ve yeni hizmet önerileri. İçinde: İ. Tomanbay (Yayına hazırlayan), *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2000: Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Sosyal Hizmet Politikaları*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Jones, L. ve Lansdverk, J. (2006). Residential education: Examining a new approach for improving outcomes for foster youth. *Children and Youth Services Review*, 28, 1152–1168.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), 7–20.
- Kesen, N.F. ve Deniz, M.E. (2005). Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin kuruluşa geliş nedenlerinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 185–198.
- Kocacık, F. (1984). Korunmaya muhtaç çocuklar, Sivas kız ve erkek yetiştirme yurtları-II, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 89–121.
- Koşar, N.G. (1992). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı* (İkinci baskı). Ankara.
- Lough, B. ve Panos, P. (2003). Rise and demise of orphanages in Ukraine. *European Journal Of Social Work*, 6, 49–63.
- McCall, J.N. (1999). Research on the psychological effects of orphanage care: A critical review. In R. B. McKenzie (Ed.), *Rethinking Orphanages For The 21st Century*. California: Sage Publications.
- McKenzie, R. B. (Ed.). (1999). *Rethinking orphanages for the 21st century*. California: Sage Publications.
- McKenzie, R. B. (2003). The impact of orphanages on the alumni's lives and assessments of their childhoods. *Children and Youth Services Review*, 25 (9), 703–753.
- Minnesota Department of Human Services. (1995). *Orphanages: An historical overview a discussion of the rol of orphanages in child welfare policy*. İnternette 18 Kasım 2008'de elde edilmiştir: <http://www.leg.state.mn.us/docs/pre2003/other/950265.pdf>

- Moriarty, E. M. (1999). The nation's child welfare problems as viewed from the bench. In R. B. McKenzie (Ed.), *Rethinking orphanages for the 21st century*. California: Sage Publications.
- Onur, B. (1999). Yazar, kitap ve diğer şeyler hakkında. İçinde: B. Onur (Yayına hazırlayan), *Çocuk ve Toplum, D. Elkind*. Ankara: A. Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- O'Sullivan, J. ve McMahon, M.F. (2006). Who will care for me? The debate of orphanages versus foster care. *Policy Politics & Nursing Practice*, 7 (2), 142–148.
- Öcel, N. (2003). Türk sinemasında öksüz ve yetim çocuk imgeleri. İçinde: E. Gürsoy-Naskali ve A. Koç (Editörler), *Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- SHUDER Mersin Şubesi. (2008). Sosyal hizmetlere ilişkin genel değerlendirme raporu ve mesleki tanıtım bilgi notu. İnternette 10 Kasım 2008'de elde edilmiştir: <http://www.shudernegi.org/>
- SHÇEK. (2008). *2007 yılı faaliyet raporu*. İnternette 1 Kasım 2008'de elde edilmiştir:
<http://www.shcek.gov.tr/Yayinlar/FaaliyetRaporlari/2007.FAALIYET.RAPORU.pdf>
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu*, RG: 24.05.1983, 18059.
- Tomanbay, İ. (1999a). *Sosyal çalışma sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Tomanbay, İ. (1999b). *Sosyal çalışmayı yapılandırmak: Kavramlar-oluşum-nitelik-uygulama*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Uluğtekin, S. (1993). Çocuk yuvaları: Uygulamanın son araştırmalar ışığında değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 11, 35–55.
- Vera Institute of Justice. (2004). *Foster children and education: How you can create a positive educational experience for the foster child*. İnternette 20 Kasım 2008'de elde edilmiştir: http://www.vera.org/publication_pdf/241_452.pdf
- Westerberg, S. (1999). The folly of Sweden's state controlled families. *Lecture to the family education trust, 19 June*. İnternette 16 Kasım 2008'de elde edilmiştir: http://www.nkmr.org/siv_westerbergs_london_lecture.htm

- Wolff, P.H. ve Fesseha, G. (1998). The orphans of Eritrea: Are orphanages part of the problem or part of the solution? *American Journal of Psychiatry*, 155, 1319–1324.
- Wilson, D. (2007). We are all child-haters. *Guardian*, March 21. İnternette 19 Kasım 2008’de elde edilmiştir: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2007/mar/21/weareallchildhaters>
- Zimmerman, B. (2005). Orphan living situations in Malawi: A comparison of orphanages and foster homes. *Review of Policy Research*, 22 (6), 881–917.

*Summary***ORPHANAGES: INSTITUTIONS LEFT ORPHAN
NOWADAYS****Davut ELMACI***

Orphanages are residential institutions that care for children whose parents are deceased or otherwise unable to care for them. Children cared and raised in orphanages are the children in need of protection. The concept of children in need of protection is more comprehensive than generally well-known concept of orphan and it also includes children who have various problems. When it is determined a child in need, according to situation this child is supported by material and financial aids either to the family or to the relatives or the child is accommodated to foster family or adopted or accommodated in to a residential institutions. The type of care provided in orphanages is generally called as institutional care.

There is general agreement that orphanages are bad places for children in need of protection and foster care is preferable to orphanage care of needy children. Today care provided in orphanages for children in need of protection is criticized heavily in many dimensions. There are many reasons of these criticisms. The sources of these reasons are researches towards negativities of institutional care, expectations from foster care, generalizations made, emotional approaches and developments in social work profession. Researches made about institutional care can be accepted among the principal reasons of negative views towards orphanages. Researches about institutional care may have some methodological limitations as in many researches. Appropriate of research questions, selection and size of samples, comparisons and generalizations made requires a re-evaluation of researches which are frequently shown as a reference to the negativities of institutional care. Although communal sense is that institutional care is bad for children in need of protection, there are some studies in favor of institutional care.

Address for correspondence: * Öğretmen, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Gözde Birsöz Çocuk Yuvası, BARTIN – Ankara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Teftişi Programı Doktora Öğrencisi, delmaci@gmail.com

As well as widely accepting the negativities of institutional care, alternative options to this service type have begun to come into prominence. One of these alternative service types is the foster care. Foster care has not become widespread in Turkey yet. Foster family care is really a wonderful opportunity for children in need of protection. But it can be said that this opportunity is only valid for children who can be accommodated to foster families. Every child is not eligible to place a foster family home. On the other hand even in developed countries various problems may arise in the foster care system that is tried to be developed in alternative to institutional care. Other problems specific to Turkey may arise with foster care applications. Problems arising in orphanages may also be encountered in foster care. There is no guaranty of foster care applications to remove the problems of children in need of protection. As the foster care becomes widespread similar problems deemed to arise from orphanages today may perhaps arise in foster care in the future.

It can be assumed that some generalizations have crucial effects on the negative views towards orphanages. Statements such as “*Even the poorest family is better than being without any family*.” “*The most suitable place for a child to be raised and developed is a family environment*” are not valid for every children. It is not consistent that institutional care is bad and foster care is preferred more in all countries. Foster care is culturally unacceptable in some countries. It is maintain that the cost of institutional care is more expensive than family foster care, but it has not become true in Turkey yet. Child abuse and neglect is not specific to orphanages. Abuse and neglect may occur in biological families and in foster families. It is said that a new interest in residential schools has resurfaced in the past few years in some countries as alternative to foster care. It is claimed that residential schools can provide a safe, stable, education-focused environment for most of children in need of protection. When we look into some of the generalizations made by Social Services and Child Protection Agency (SHÇEK) it is seen that the starting point for the solution of problems is not Turkey. We must get rid of the generalizations such as some problems never occur in western countries but occur only in Turkey.

The society is highly sensitive towards children in need of protection. Emotional approaches towards children with concepts like orphan, desolated may cause some mistakes. In many works of fiction orphanages are depicted as bad places for children in need of protection. As a result of orphanages stereotypes, the images of orphanhood are frequently used in many novels and movies. Since most of the children in need of protection are cared in orphanages, orphanages are

criticized more in Turkey. Sensitive emotions of the society towards children in need of protection are also used by the media. Newspapers and televisions quite often use stereotypes as pictures of pathetic orphanage. The Child Protection Agency has also effects on the formation of feelings of compassion towards children in need of protection.

In some countries it is considered that developments in social work profession affect the viewpoints towards institutional care and caused to a decrease in the number of orphanages. Foster care system for children in need has began to be adopted as a better way by social workers with the developments in social work profession. Social workers have crucial effect in shaping services towards children in need of protection in Turkey. Social workers in the 1960s and 1970s were concerned with improving organization of child protection services. Developments in social work profession may have prevented negative images of orphanage in Turkey. It is likely that social workers emphasize placing children in foster family homes in accordance with international literature.

Orphanages are not perfect places, problems occurring in orphanages can not be denied. But orphanages may be useful for some children even it is not useful for all children in terms of growing up. It must be evaluated accurately that how much of the criticisms towards orphanages are based on realities and how much on assumptions. Utilities that the institutional care may provide for some children depending on age situations, reasons of protection should not be underestimated. All children deserve a safe, happy life with their own families but it is not possible. By taking into consideration the international developments and regulations solutions specific to Turkey should be emphasized and social structure of Turkey should not be underestimated.